

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
VII
(Özel Sayı)

MERSİN
2003

KAAM YAYINLARI
OLBA
VII
(Özel Sayı)

© 2003 Mersin/Türkiye
ISSN 1301-7667

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Haziran aylarında olmak üzere,
yılda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and June.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde yada KAAM tarafından dağıtılan
broşürlerde bildirilmiş olan formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address
or brochures distributed by KAAM

Yayınlanması istenilen makalelerin, her yılın sonuna kadar aşağıda belirtilen
iletişim adreslerine teslim edilmiş olması gerekmektedir.
Articles should be sent to the following correspondence addresses till the end of the year.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel:00.90.324.361 00 01 (10 Lines)/162-163
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-VII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-VII
(Özel Sayı)

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN

MERSİN
2003

*OLBA'nın Basılması İçin Vermiş Olduğu Desteklerden Dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uđur Oral'a
Teşekkür Ederiz.*

İçindekiler/Contents

Fikret K. Yegül <i>Closing Remarks on the III. International Symposium on Cilician Archaeology, 1-4 June 2002</i>	1
Ahmet Ünal <i>Hititler, Akdeniz ve Liman Kenti Ura</i>	13
Emanuela Borgia <i>Archaeology in Cilicia in the Ancient Travellers' Notes</i>	41
Sabine Fourier <i>Cyprus and Cilicia in the Iron Age : a Review of the Evidence</i>	79
Serra Durugönül <i>Archaic Cypriote Statuary in the Museum of Adana</i>	93
Ahmet Kaan Şenol-Gonca Cankardeş Şenol <i>Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic and Roman Amphorae</i>	119
Emel Erten <i>Glass Finds From OLBA Survey-2001</i>	145
İsa Kızgut <i>Silifke Müzesi Bronz Heykelciklerine Yansıyan Kilikya Tanrıları</i>	155
Marion Meyer <i>Divinities and their Images. Phenomena of Acculturation in Smooth Cilicia</i>	189
Ruprecht Ziegler <i>Asklepioskult und Kaiserkult im kilikischen Aigeai um die Mitte des 3. Jahrhunderts n.Chr.</i>	205
Murat Durukan <i>Olba/Diocaesarea' daki Piramit Çatılı Mezar Anıtının Tarihlemesi Üzerine Yeni Bir Görüş</i>	219
Bilal Söğüt <i>Dağlık Kilikia Bölgesi Mezar Nişleri</i>	239
Eugenia Equini Schneider <i>Some Considerations on Elaiussa's North-Eastern Necropolis</i>	263

OLBA/DIOCAESAREA'DAKİ PİRAMİT ÇATILI MEZAR ANITININ TARİHLEMESİ ÜZERİNE YENİ BİR GÖRÜŞ

(LEV. 36-40)

Murat DURUKAN*

ABSTRACT

A New Suggestion on the Dating of the Piramidal Roofed Tower Tomb in Olba/Diocaesarea

In the earlier studies the dating of the piramidal roofed tower tomb in Diocaesarea was suggested as the first quarter of the 1st century B.C. but with a new study the dating is offered to be between the beginning of the 2nd century and middle of the 1 century B.C. The first suggestion was based on the following question: “Who was the owner of the tomb?”. But it was a very relative criterion. At the latest study, dating was made by the form of the architectural dekorative elements. Especially the muttulus was used for the dating. From the muttulus' form, the tomb was dated between the middle and end of the Hellenistic period. With some more relative clues, the suggestion was supported and the tomb was not to be dated to the Roman imperial times. But, we can see in both of the suggestions that the tomb was studied in itself and that the architectural characteristics of Olba, which seriously differs from the rest of the Hellenistic and Roman world, was not taken into consideration.

But, surveys show us that different architectural characters, which can be seperated from one another with definite lines, had been used at these two periods in the Olba region. This situation is more diagnostic and more important from other criterions which have been used till now for the dating of the tomb. This article is considering different architectural characters with their general outlines and new finds. Further similar examples in the region are used for analogy. As a result we see that the dating of the piramidal roofed tower tomb, can also be 1st century A.D.

---

* Yrd. Doç. Dr. Murat Durukan, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 33342 Çiftlikköy Kampüsü TR-Mersin.

Dağlık Kilikia bölgesinin Lamos ile Kalykadnos nehirleri arasında bulunan Olba krallığı topraklarında (Fig. 1), 1994 yılından bugüne değin süren yüzey araştırmalarında, M.Ö. 1. yy.'ın başlarında ortaya çıkan ve M.Ö. 1. yy. sonlarına kadar süren, belirgin bir mimari durgunluk dönemi gözlenmiştir¹. Bu durgunluk dönemi söz konusu mezar anıtının tarihi ile ilgili yeni önerimize dayanak sağlamaktadır.

M.Ö. 2. yy.'da yaşanan hareketli imar döneminin ardından gelen durgunluğun sebepleri hakkında şu tahminler yapılabilir:

- a- Seleukos devletinin zayıflayıp², M.Ö. 1. yy. başlarından sonra Kilikia Tracheia ile bağlarının kopması ve hem Anadolu'da, hem de doğu Akdeniz'de genel bir kaos ortamının doğması,
- b- M.Ö. 102'de Roma tarafından 'Provincia Militaris' ilan edilen Kilikia bölgesinde yaşayan halkın³, tüm Anadolu halkları gibi baskıcı muameleye maruz kalmış olma ihtimali⁴,
- c- Bu halklardan biri olması muhtemel Olbalıların bir bölümünün, belli bir tarihten itibaren Dağlık Kilikia'daki korsanlarla birlik olup Roma'ya karşı kurulmuş ittifaka katılmış olma ihtimalleri⁵ ve dolayısıyla da bu tarihlerde bölgede başlayan kriz döneminin mimariye yansımış olması.

¹ Mimari ve plastik buluntular bu sonucu çok net olarak desteklemektedirler. Buluntuların genel olarak M.Ö. 3 ve 2. yy.'lar ile M.S. 1. yy ve sonrasında yoğunlaştıkları, özellikle de M.Ö. 1. yy. ilk yarısına ait mimari yada plastik buluntu olmaması hakkında bkz. Durugönül, 1989; Durugönül, 1998a; Tırpan, 1990, s. 405 vd. Sadece Kanlıdivane'de bulunan bir relief, üzerindeki yazıtta geçen isimlerden dolayı M.Ö. 60 yıllarına verilmek istenmektedir, bkz. Durugönül, 1989, s. 114.

² Olba bölgesinde özellikle M.Ö. 2. yy.'a tarihlenen imar faaliyetlerinin Seleukos devletinin katkılarıyla yaratılmış olduğu ve Seleukoslarla Olba arasında bu mimari yapılanma ile ilgili işbirliği olduğu düşünülmektedir, Durugönül, 1998a, 130

³ Kilikia'nın 'Provincia Militaris' ilan edilmesiyle ilgili olarak bkz. Syme, 1939, s. 299 vd.; Sheffield, 1986, s. 255; MacKay, 1968, s. 93; Levick, 1967, s. 21 vd.; Jones, 1971, s. 201

⁴ Roma'nın Anadolu'da uyguladığı baskıcı politika ile ilgili olarak bkz. App. Mith. 63; Plut. Sulla. 25; Plut. Lucullus. 20; Cic. Verres. Acc. I.76

⁵ Dağlık Kilikia'da korsanlığın gelişimi ve Olba'nın durumu ile ilgili günümüze kadar kabul edilen görüşler için bkz. MacKay, 1968, s. 89; Ormerod, 1922, s. 35 vd. Ancak bu ve benzeri yayınlarda, korsanlığın yayılım alanı ile ilgili olarak yapılan yorumlarda, Olba bölgesi hep kapsam dışında tutulmuştur. Olba bölgesinin korsanlık faaliyetleri içinde kısa da olsa rol aldığı konusunda önemli ipuçlarının yorumladığı makale yayına hazırlanmaktadır.

Daha önceki araştırmalarda, bölgenin genelindeki yapılar için önerilen tarihler arasında, Diocaesarea'daki piramit çatılı kule mezar yapısının (Fig. 2), anılan durgunluk dönemine tarihlenmiş tek “anıt” olduğu görülmektedir. Bölgede çalışma yapmış olan ilk araştırmacılar, “mezarın kime ait olabileceği” konusundan hareket etmişler ve mezarın sahibi olarak, Seleukos krallarından biri olup, taht kavgasından kaçarak Olba'ya sığınan I. Philip'i uygun görmüşlerdir⁶. Mezarın sahibinin bu kral olduğu düşünüldüğü için de, yapı Philip'in ölüm yıllarına yani M.Ö. 1. yy.'ın ilk çeyreğine tarihlenmiştir (M.Ö. 95-83)⁷.

Ancak bu hipotezde mezarın tarihlemesine yardımcı olabilecek herhangi bir arkeolojik yada epigrafik dayanak bulunmamaktadır. Bu sebeple hem yapının bu krala ait olma ihtimali, hem de tarihlemesi üzerinde önemle sorgulanması gereken bazı noktalar vardır. Örneğin; Philip'in, korsanlığın ve Roma'ya karşı Anadolu'da başlayan hareketin en yoğun olduğu dönemde öldüğü (M.Ö. 95-83) bilinmektedir. Bu tarihler aynı zamanda Sulla ile başlayan Roma despotizminin Anadolu'ya ve dolayısıyla da Kilikia'ya yerleşmeye başladığı döneme rastlamaktadır⁸. Akla gelen ilk soru; bu dönemde Olba'da bir Seleukos kralına gösterişli bir anıt yapmak için uygun siyasi ortamın olup olmadığıdır⁹. İkinci olarak üzerinde durulması gereken konu ise Philip'in Olba'da bir misafir olmasıyla ilgilidir. Bölgenin esas idarecisi konumundaki hiçbir şahıs için böyle bir anıt tespit edilememişken, çok değerli de olsa misafir bir kral için böyle bir anıtın yapılmış olduğunu varsaymak ne kadar gerçekçidir?

Yine aynı kaynak tarafından bir başka olasılık olarak, mezarın bir rahibe ait olabileceği fikri ileri sürülmektedir¹⁰. Yüzlerce rahibin hüküm sürdüğü bölgede¹¹ bu kadar gösterişli bir yapının bir rahip için yaptırılmış

---

⁶ Keil-Wilhelm, 1931, s. 60

⁷ Philip I'in bölgede bulunduğu tarihler için bkz. Keil-Wilhelm, 1931, s. 65; Bu mezarla ilgili olarak ayrıca bkz. Er, 1991a, s. 113 vd., Fig. 7

⁸ Badian, 1964, 157 vd.; Ayrıca Sulla, Kilikia eyaletinin Asia eyaletinden daha önemli bir askeri bölge olduğunu düşünmekteydi, bkz. Syme, 1939, s. 304

⁹ Bu dönemde Olbalıların diğer Anadolu halklarından ve korsanlardan bağımsız hareket etmediklerine ilişkin teorilerle ilgili makale yayına hazırlanmaktadır.

¹⁰ Keil-Wilhelm, 1931, s. 60

¹¹ Bölgede hüküm sürmüş pek çok rahip olduğuna dair bkz. Heberdey-Wilhelm, 1896, s. 71-79

olma şansı var mıdır? M.Ö. 1.yy.'ın erken dönemlerinde yaşamış bir başka rahibe ait bir tek mezar bile tespit edilememişken, bir rahibin bu siyasi belirsizlik ortamında böyle görkemli bir anıta gömülmüş olması da, hem geleneklere hem de konjonktüre aykırı bir durum yaratacağı için son derece küçük bir olasılıktır.

M.Ö. 1. yy.'ın başlarına, söz konusu mezar anıtı dışında (!), hiçbir anıtın tarihlenememesi yaşanan krizin en açık göstergesidir¹². Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi bu tarihlerde bölgede imar faaliyetlerinin durmuş olmasının açıklaması, Roma ile girişilen mücadele ile yapılabilir¹³; çünkü Roma'nın Anadolu'ya yerleşme sürecinde yaşanan savaşlar doğal olarak mimari faaliyetlerin durmasına sebep olacak boyuttadır¹⁴. Ayrıca bu dönemde yaşanan mimari durgunluk, yalnızca Kilikia ile sınırlı kalmayıp bütün Anadolu'ya yansımıştır. Bununla birlikte M.Ö. 1. yy. ilk çeyreğinde yapıldığı önerilen Olba'daki piramit çatılı anıt mezarın, "tüm Anadolu'da da bu döneme tarihlenebilen tek monümental anıt mezar" olduğu ifade edilmektedir¹⁵. Ancak siyasi durum oldukça karışık iken, piramit çatılı mezarın bu tarihlerde inşa edilmiş bir anıt ve üstelik de Kilikia'daki ve Anadolu'daki "tek anıt" olma ihtimalini öne sürmek oldukça cüretkar bir iddiadır. Çünkü Anadolu'daki bu durgunluk dönemi, Olba'nın yada bir başka krallığın bir anıt yapması için zaten uygun ortam bulunmadığının kanıtı olarak gösterilebilecek kadar önemlidir. Anadolu'da bu döneme ait bir anıt olmaması bu

¹² Araştırmacıların bölgedeki mezarlar için önerdikleri tarihler arasında kesin olarak M.Ö. 1. yy. ilk yarısına tarihlenemedikleri mezar yoktur. Ayrıca Durugönül tarafından yapılmış olan kuleler çalışmasında izodom teknikte inşa edilmiş olan kulelerle polygonal tarzda inşa edilmiş kuleler arasında göze çarpan tarihlendirme farkı da aynı noktaya işaret eder. Polygonal olanlar M.Ö. 2. yy.'ın ilk üç çeyreğine tarihlenirken, izodom kulelerin M.Ö. 1. yy. ikinci yarısı ile M.S. 1. yy. arasında herhangi bir tarihte inşa edilmiş olabilecekleri vurgulanmaktadır bkz. Durugönül, 1998a, 119 vd. M.Ö. 1. yy. ilk yarısındaki durgunluk, plastik eserler için de geçerlidir bkz. Durugönül, 1989.

¹³ Roma ile Anadolu arasındaki mücadelelerin başlamasıyla ilgili olarak bkz. Levick, 1967, s. 20 vd.; McGing, 1986, s. 89 vd. Bu mücadelede Kilikia korsanlarının Mithridates'in yanında yer almaları hakkında bkz. Roztovtzeff, 1953, s. 948; McGing, 1986, s. 139

¹⁴ Roma'lı görevlilerin Anadolu halkına zulmederek vergi ve haraç toplaması hem ekonomik hem de siyasi sorunların alevlenmesine neden olmuştur bkz. App. Mith. 63; Plut. Sulla. 25; Plut. Lucullus. 20. Dağlık Kilikia'nın bu tutumdan hangi ölçüde etkilenmiş olduğu konusunda somut bir kanıt bulunmasa da, bu bölgenin korsanlığın merkezi haline gelmesinden yola çıkarak, Roma'nın olumsuz tutumunun Dağlık Kilikia'ya da yansıdığını, hatta korsanlığın büyümesinin sebeplerinden birinin de bu olduğunu düşünmek mümkündür.

¹⁵ "There is only one large built tomb of the early first century B.C. that deserves attention, and this not so much for its peculiarities as for its good state of preservation." Janos, 1990, s. 88

görüşü doğrulamaktadır. Bununla birlikte Olba'nın da bu dönemde bu anıtı yapabilecek siyasi, ekonomik, diplomatik yada askeri güce ve zemine sahip olup olmadığı da tartışmaya açıktır. Nitekim Strabon'un bu dönemde Olba'da yaşananlar hakkında yaptığı aktarımlar, bölgede halkın ikiye bölündüğünü ve ciddi bir siyasi kriz yaşandığını göstermektedir¹⁶. Strabon'a göre bu dönemde Olba bölgesinde korsanlık faaliyetleri gelişmeye başlamış ve krallıkta ciddi problemler yaşanmıştır. Ele geçen bazı yazıtlar¹⁷ Strabon'un bu aktarımlarını ve dolayısıyla Olba bölgesinde M.Ö. 1. yy. ilk yarısında yaşanan kaosu doğrular niteliktedir.

Bu mezar son yıllarda Berns tarafından tekrar ele alınmış ve bu kez mimari dekorasyondan yola çıkılarak M.Ö. 2. yy. başı ile M.Ö. 1. yy. ortaları arasına yerleştirilmiştir. Bu çalışmada tarihleme kriteri olarak kullanılan mimari özelliklerin en önemlisi olarak, geisondaki muttulusun izole şekilde verilmiş olması gösterilmiştir. Bu özelliğin M.Ö. 2. yy.'ın başlarında kullanılmaya başlanmış olması anıt mezar için de terminus olarak alınmıştır. Bunun dışında, Dor elemanlarının fazlaca sert görünümünün de bir Hellenistik özellik olduğu ve İmparatorluk dönemi Dor yapılarında bunların İon formları ile yumuşatıldığı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca İmparatorluk dönemi yapılarında teneia ve guttalı regulanın yerine çok sık olarak kalın çift profilin kullanıldığı ve çoğu zaman muttuluslardan vazgeçilerek triglifin yatay bir geison ile birleştirildiği hatırlatılmaktadır. Piramit çatılı mezar üzerindeki mimari elemanların da, sayılan Hellenistik dönem özellikleri ile örtüştüğünden yola çıkılarak, mezar anıtının Roma İmparatorluk dönemine tarihlenemeyeceği savunulmuştur¹⁸.

Piramit çatılı mezarla ilgili yapılan bu ve bundan önceki çalışmalarda, yapının tek başına değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, konteksin içinde ele geçen ve benzeri olmayan bir buluntuyu tek başına incelemeye benzemektedir. Oysa, konteksin içinde tarihllemeye yardımcı olabilecek her buluntunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Yani Olba bölgesindeki Hellenistik yapıların ve mezarların tümü bir konteks; Roma dönemi yapıları ve mezarları da bir diğer konteks oluşturuyorsa, piramit çatılı mezar bu konteksler içinde değerlendirilmesi gereken bir yapı olarak düşünülmelidir.

---

¹⁶ Strabon XIV. V. 6

¹⁷ Keil-Wilhelm, 1931, s. 64, yazıt no: 62; MacKay, 1968, s. 92

¹⁸ Berns, 1999, s. 111 vd ve s. 115 vd.

Ayrıca, yapılacak tarihlenmenin isabetli olması için, Hellenistik ve Roma dönemlerinde bölgede yaşanmış olan politik gelişmelerin de mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, M.Ö. 2. yy.'ın başında yaşanmış olaylar sonrasında imzalanan Apamea anlaşması ile Olba bölgesinin Seleukoslara bırakılmış olması önemli bir dönüm noktasıdır¹⁹. Olba bölgesindeki birinci imar dönemi de bu tarihlerde başlayarak, Kilikia korsanlarının örgütlü halde Roma'ya karşı Anadolu'da büyüyen güce destek verdiği M.Ö. 2. yy. sonlarına yada biraz daha sonrasına kadar sürmüş olmalıdır. Bu süreç içinde Olba'nın tümüne yayılan ve genellikle askeri nitelik taşıyan yoğun bir yapılanmaya gidilmiştir²⁰. Ancak Olba bölgesindeki birinci imar dönemine ait olan "bütün yapılar" ile piramit çatılı mezar yapısını karşılaştırdığımızda karşımıza ilginç bir durum çıkmaktadır. Hellenistik imar dönemine tarihlenebilen ve günümüze ulaşabilen anıtsal yapıların, Olba'daki "apartman" kule ve Zeus Tapınağı hariç²¹, 'bilinen' örnekleri polygonal teknikte inşa edilmişlerdir²². Bunların arasında mezar yapıları da bulunmaktadır ve polygonal teknikte yapılmış olan bu mezarlar lokal özellikler taşıyan bir grup oluşturmaktadırlar²³. Bu durum tek başına, izodom teknikte inşa edilmiş olan piramit çatılı mezarın Hellenistik döneme ait olup olmadığı konusunu aydınlatmamakla beraber, ipuçlarından biri olarak değerlendirilebilir niteliktedir.

Olba'da birbiriyle çağdaş olan "apartman" kule ve Zeus tapınağını, bölgede Hellenizasyon hareketi yürüten Seleukos kralının, "akkulturationu" güçlendirmek adına bizzat yaptırdığını düşünmek mümkündür. Tüm imparatorluk sınırları içinde bu tip bir imar faaliyetinin gerçekleştirildiği dönem olmasından dolayı, Olba Zeus tapınağı için de Antiochos IV dönemi

¹⁹ Apamea anlaşması ile ilgili olarak bkz. McDonald, 1967, s. 1 vd.; Walbank, 1969, s. 30 vd.

²⁰ Bölgedeki kale ve kulelere ilgili olarak bkz. Durugönül, 1998a

²¹ Diocaesarea kulesi ve üzerindeki yazıtlı kulenin tarihlenmesi için bkz. Heberdey-Wilhelm, 1896, s. 88; Hellenkemper-Hild, 1990, s. 239; Zeus tapınağı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Heberdey-Wilhelm, 1896, s. 85 yn. 166; Börker, 1971, s. 37 vd.; Williams, 1974, 405 vd.; Rumscheid, 1994, s. 33, 86-91; Durugönül, 1995, s. 76.

²² Olba'daki Hellenistik mimari ile ilgili olarak bkz. Tırpan, 1990, s. 405 vd.; Durugönül, 1998a; Durukan, 1999, s. 79 vd. Bu döneme ait olan ve yüzey araştırmaları sırasında tesbit edilebilen yapıların tamamı üzerinde yapılan bu istatistiğe aykırı örneklerin bulunması ihtimali şüphesiz ki vardır. Ancak gözden kaçmış olması ihtimali olan ve polygonal olmayan yapıların, araştırması yapılmış bölgenin genişliği sebebiyle, bu görüşü çürütme ihtimali oldukça zayıftır.

²³ Durukan, 1999, s. 79 vd.; Söğüt, 1993, s. 221 vd.; Tırpan, 1990, s. 423-424 (Tablo)

önerilmektedir. Antiochos IV döneminde, Doğu Akdeniz'in çeşitli noktalarında, örneğin Dura-Europos'ta, Kudüs'te ve Gerizim'de Zeus tapınaklarının yaptırılmış olduğu bilinmektedir²⁴. Bu tapınakların kimi zaman lokal planlara sadık kalınarak yaptırılmış olması²⁵, Olba'daki Zeus tapınağının klasik Yunan anlayışı doğrultusunda yapılmış olması ile çelişiyor gibi görünse de, bütünüyle Yunanlı bir anlayışın ürünü olan bu tapınağın Seleukos kralının isteği doğrultusunda yaptırılmış olma olasılığı ağır basmaktadır. Bu durum, Olba'daki Zeus tapınağı ve apartman kule ile Olba bölgesindeki diğer Hellenistik yapılar arasındaki teknik ve anlayış farkının sebebini açıklamaktadır²⁶.

Ayrıca, izodom tekniğın yalnızca birkaç anıtsal yapı ile temsil edildiği Olba bölgesinde Hellenistik imar dönemine tarihlenen günümüze ulaşabilmiş "hiçbir anıtsal yapıda" tonoz bulunmaması²⁷, mekan içinde tonozu olan piramit çatılı kule mezarı, Olba'nın Hellenistik yapılarından farklı kılmaktadır (Fig. 3). Roma dönemine tarihlenebilen çok sayıdaki anıt mezar formunda ise izodom teknik ve tonozun vazgeçilmez unsurlar olarak, istisnasız kullanılmış olması²⁸, piramit çatılı mezarı Roma dönemine yaklaştırmaktadır. Özellikle Diocaesarea sınırlarında kalmış olan apartman kule

²⁴ Olba'daki Zeus tapınağının da Antiochos IV döneminde yaptırılmış olma olasılığı ve bu kralın inşa ettirdiği diğer tapınaklar için bkz. Durugönül, 1998b, s. 71; Grimal, 1984, s. 250

²⁵ Örneğin Dura-Europos'daki Zeus Megistos tapınağı için bkz. Hannestad,-Potts, 1990, s. 104 vd.

²⁶ Aslında apartman kulenin Antiochos IV tarafından yaptırılmış olduğuna dair bir ipucu yada benzer bir örnek yoktur. Ancak Zeus tapınağının çevresinde, bu tapınakla çağdaş olabilecek tek yapının bu kule olması, her ikisinin de aynı elden çıkmış olma olasılığını güçlendirmektedir.

²⁷ Olba bölgesinde literatüre geçmiş olan yada yüzey araştırmaları esnasında tesbit ettiğimiz ancak henüz yayınlanmamış olan hiçbir Hellenistik yapıda tonoz görülmemiştir. Bazı yapılarda kemerler bulunmaktadır. Bunların Hellenistik döneme tarihlendikleri düşünülse bile, karşılıklı duran kemerlerin arasının bir tonozla örtülme olasılığı yoktur. Çünkü mesafe oldukça fazladır ve böyle bir örnek tesbit edilmemiştir. Ayrıca bu kemerlerin yan taraflarındaki duvarların, kemerin üst seviyesine kadar yükseltilerek çok büyük olasılıkla ahşap olan üst kat hatılları için yaratılmış olan düzlemin örnekleri mevcuttur. Tonoz kullanımının Olba bölgesi için M.S. 2. yy'da yaygın olduğuna dair bkz. Machatschek, 1967, s. 101-102. Ayrıca Elaiussa ve Korykos bölgesi çalışmalarından yola çıkılarak, kemer kullanımının da, bölgenin Hellenistik mimari geleneğinin değil, Roma dönemi mimarisinin bir unsuru olduğu söylenmektedir, bkz. Machatschek, 1967, s. 107. Ancak kemerin Olba'da Hellenistik dönemde kullanılmış bir mimari eleman olabileceğine dair en somut ipuçları, Cennet-Cehennem'de bulunan Zeus tapınağının polygonal teknikte inşa edilmiş olan çevre duvarının doğusunda, Cennet obruğunun batı yamacından görülebilen bir kemerin varlığı ile Kanlıdivane ve Uzuncaburç kulelerinin kapılarının üzerindeki kemerlerdir.

²⁸ Machatschek, 1967, s. 67, 80, 86 vd., 101

gibi çok yüksek ve komplike bir yapının bile hiç bir bölümünde tonozun taşıyıcı özelliğinden yararlanılmamış olması, Olba'da bu mimari elemanın, Hellenistik dönemde yeterince tanınmamasından kaynaklanan teknik bilgi eksikliğine işaret ediyor olabilir²⁹.

Berns, piramit çatılı mezarın hangi etkiler altında inşa edilmiş olduğu sorusunun yanıtını ararken, yapıyı Hellenistik mouselemlarla da karşılaştırmış ancak bunun iyi bir karşılaştırma olmadığı sonucuna varmıştır³⁰. Bunlar Olba bölgesinin Hellenistik mimari karakteri ile uyuşmayan bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, özellikle mezar mimarisi geleneğinin, Roma imparatorluk döneminde son derece değişken ve üretken bir karaktere sahip olduğu, yani farklı düzenlerdeki mimari elemanların birbirine karıştırılarak farklı tipolojilerin yaratıldığı bilinmekte ve bu özellik bu dönem için karakteristik olarak nitelenmektedir³¹.

²⁸ Machatschek, 1967, s. 67, 80, 86 vd., 101

²⁹ Tonozun M.Ö. 2. binde Mezopotamya'da Asur ve Babil kültürlerinde var olan bir mimari eleman olmasından ötürü, bilim dünyasında genellikle doğudan batıya bir seyir izlediği ve Yunan dünyasında M.Ö. 1. binin ikinci yarısından itibaren yayılım gösterdiği kabul edilmektedir. Buna rağmen Hellenistik dönemde özellikle Suriye, Ürdün ve Lübnan gibi yakınoğu ülkelerinin, Dura Europos, Seleukeia Pieria ve Antiocheia Orontes gibi önemli merkezlerinde bile sadece birkaç tonozlu yapıya rastlanabilmiştir. Bu merkezlerde tonoz kullanımının artması da Roma İmparatorluk dönemine rastlamaktadır. Bu nedenle etkinin Roma sayesinde geldiği kabul edilmektedir. Kuzey Afrika'da, özellikle Alexandria'daki mezar anıtlarının tonozlu çatı örtüsü de Roma dönemine tarihlenmektedir, bkz. Dornisch, 1992, s. 220-225

³⁰ Berns, 1999, s. 118'de: "Bilinen mimari elemanların değişik coğrafyalarda farklı kombinasyonlarla kullanımları söz konusudur. Bu sebeple farklı özellikler taşıyan ve hiçbir mimari tipolojiye girmeyen yapılar ortaya çıkmıştır. Bu durumda bu yapıları Hellenistik dönemin mouselemlarının devamı olarak görmek pek akıllıca olmaz" demektedir.

³¹ Cormack, 1989, s. 38. Nitekim Olba bölgesini Roma İmparatorluk döneminde farklı tipolojilerin yaratıldığı bir bölge olarak kabul etmek gerekir. Çünkü; örneğin üç sütunlu mezarlar ve kemer nişli tapınak mezarlar bu bölgede, bu dönemde tasarlanıp kullanılmıştır, bkz. Machatschek, 1967, s. 59. Bu durum mimaride var olduğu anlaşılan arayışın önemli bir göstergesidir ve piramit çatılı mezarın da, bu dönemdeki arayışın bir ürünü olabileceği fikrini akla getirmektedir. Sözü edilen üç sütunlu mezarlar için bkz. Fig. 12- 13. Bu mezarlar en erken M.Ö. 1. yy sonu ile M.S. 1. yy başına, yani Roma döneminin başlangıcına ait olabilir, bkz. Durukan, 1999, s. 86. Hatta Machatschek, Kanytellis'te bulunan üç sütunlu mezarın, dolaylı bir yaklaşımla, M.S. 2. yy ve sonrasına tarihlenebileceğini ima etmektedir, bkz. Machatschek, 1967, s. 29, Abb. 71. Sonuç olarak konteksi, kullanılmış olan mimari formları ve özellikle de tonoz unsuru düşünülünce, üç sütunlu mezarların Roma döneminin öncesine ait olma olasılığı yoktur ve bölgedeki mimari gelişim göz önünde bulundurulursa, bunlar M.S. 1 yada 2. yy'da inşa edilmiş olabilir. Benzer tasarıma sahip daha önce yayınlanmamış bir diğer örnek, Korykos kentinin kuzeyinde bulunmuştur (Fig. 13). Bu örneğin mezar odası anakayaya oyulmuştur. Ancak üç sütunlu sundurma Kanytellis örneği ile paraleldir. Bu forma sahip mezarlar ve Olba bölgesinde görülen diğer tüm mezar formlarıyla ilgili kapsamlı çalışma yayına hazırlanmaktadır.

Göstergeler Olba bölgesinin Hellenistik mimari kültürüne yabancı bir yapı ile karşı karşıya olduğumuzun işaretidir. Çünkü Roma kültürü girene kadar son derece tek düze bir mimari dokunun hüküm sürdüğü Olba bölgesindeki piramit çatılı mezarın ahenkli ve gösterişli yapısı, Olba'nın Hellenistik mimari anlayışıyla çelişmektedir.

Mezarda kullanılmış olan mimari formlar da, yapıyı belli bir döneme tarihleyememekte, tam tersine tarihlemeyi zorlaştırmaktadırlar. Yapının esas olarak, piramit çatı ve kule olmak üzere iki ana bölümden meydana geldiği varsayılabilir. Çatıdaki piramidal formun hem Hellenistik hem de Roma örneklerinin bulunduğu düşünülürse, tarihleyici bir özellik olarak kullanılamayacağı anlaşılır³². Bununla birlikte en yakın örnekler olan Kelenderis piramit çatılı mezarı (M.S. 2. yy.) (Fig. 4) ve Olba bölgesindeki bir diğer piramit çatılı örnek olan Öterkale mezarı (M.S. 1. yy.) (Fig. 5) Roma dönemine aittir³³. Ayrıca Berns'in de değindiği gibi Hellenistik dönemden itibaren, bir yapı üzerinde artık belli bir ekole ait mimari unsurların kullanılması yerine, farklı elemanların aynı yapı üzerinde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu durum Roma döneminde de devam ettirildiği için, piramit çatılı mezar gibi kompozit yapıların tarihlemesi önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴. Bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğer mezar Diokaesarea nekropolünde bulunan bir kaya mezarıdır (Fig. 6). Her ne kadar kaya mezarı sınıfında değerlendirilse de ilginç özellikler taşımaktadır. Nekropol vadisindeki diğer yüzlerce mezardan yola çıkarak, Roma imparatorluk dönemine tarihlenebileceğini düşünmek mümkündür ancak absöüt bir tarih vermek zordur. Oval cephe tasarımı ve konik çatı bu mezarı diğerlerinden ayırmaktadır. Son derece sadedir ve dekoratif bir özellik taşımamaktadır. Özellikle konik çatı, bölgede eşine rastlanmayan bir özelliktir. Ancak: "Bu mezar bağımsız bir yapı olsaydı çatı yine de konik olarak mı tasarlanırdı yoksa amaç piramidal forma benzetmek miydi?", yada "cephedeki ovallik, ana kayanın yapısına bağı kalınarak, zorunlu bir seçim miydi?" sorularını yanıtlamak zordur. Yanıt ne

---

³² Piramit çatının Hellenistik ve Roma dönemindeki örnekleri için bkz. Rakob, 1979, s. 167-169. Kuzey Suriye'deki piramit çatılı mezarlar ve bu konudaki literatür için bkz. Gogräfe, 1995, s. 194 vd.

³³ Zoroğlu, 1994, s. 41 vd.; Er, 1991, s. 403 vd.; Er, 1991a, s. 114, Fig. 8

³⁴ Berns, 1999, s. 118

olursa olsun konik çatının da, tıpkı piramit çatı gibi, Roma döneminin, farklılık arama çabası sonucunda ortaya çıkmış bir form olduğu ve piramidal çatıyı anımsattığı düşünülebilir. Bir diğer deyişle bu mezar, farklı mimari unsurların bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan sıra dışı formların, Olba’da, Roma döneminde yoğun biçimde kullanıldığına bir başka önemli örnektir³⁵.

Piramit çatılı mezarın diğer ana bölümü olan kule beden ise, Olba bölgesinde Hellenistik dönemden itibaren oldukça fazla sayıda inşa edilen ve bu dönem için karakteristik denilebilecek kadar yaygın olan kulelerden etkilenmiş olabilir³⁶. Ancak Olba bölgesinde kulelerin Roma ve hatta Bizans örnekleri de bulunmaktadır³⁷ (Fig. 7). Ayrıca Olba’da piramit çatılı mezar dışında, “kule formunda” inşa edilmiş bir başka “mezar yapısı” yoktur. Kulelerin mezar olarak yoğun kullanıldığı bölge ise, tüm Kilikia ile sürekli sıcak temas içinde bulunan Suriye’dir ve buradaki bütün örnekler Roma dönemine aittir³⁸ (Fig. 8). Kule-mezar anlayışının ve piramit çatı formunun, Kilikia üzerinde etkisi bulunan komşu bölgede Roma döneminde yoğunlaşması, Olba bölgesindeki bu anıtı yine Roma dönemine yaklaştırmaktadır.

Üstelik bölgede yoğun olarak rastlanan tapınak mezarların ve bunların dışında tespit edilebilen çok sayıda farklı mezar anıtı formunun, Hellenistik dönemin tekdüze mimari anlayışının tam aksine Roma döneminde ortaya çıkmış olması³⁹, taşıyıcı kültürün Roma olduğuna işaret etmektedir.

Tüm bu verilerden yola çıkarak tarihleme yoluna gidildiğinde, anıtın Roma döneminde yapılmış olabileceği ihtimali de ortaya çıkmaktadır. Geniş bir zaman dilimini kapsayan Roma döneminin hangi safhasına yerleştirilmesi gerektiği ise ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

35 Bu mezara dikkatimi çeken Mersin Üniv. Arkeoloji Bölümü öğrencisi Ertan Özcan’a teşekkür ederim.

36 Durugönül, 1998a

37 Roma ve Bizans dönemi kuleleri için bkz. Durugönül, 1998a, s. 54 vd.; Hellenkemper-Hild, 1990, Abb. 138,139,320,321; Hellenkemper-Hild, 1986, Abb. 60

38 Suriye’deki kule mezarlarla ilgili olarak bkz. Will, 1949a,b

39 Roma döneminde ortaya çıkan mezar formları için bkz. Machatschek, 1967

Bu noktada tarihlemeye yardımcı olacak unsurlar aranabilir. Roma imparatorlarının doğuya önemle eğilmeye başlamaları ve bu kapsamda Olba bölgesinde tespit edilebilen ikinci büyük imar dönemi bu unsurlardandır. İkinci imar döneminde inşa edilerek en az bu anıt kadar gösterişli bir ihtişam yakalamış olan çeşitli formlardaki mezarlar ve diğer yapılarda kullanılmış olan mimari elemanlar da tarihlemeye yardımcı diğer unsurlardır. Ayrıca bölge kültürünün genelde hangi merkezlerin etkisi altında gelişme gösterdiğinin izlenmesi ve buradan hareketle yapının hangi etki ile inşa edildiğinin araştırılması da gerekmektedir.

Hellenistik dönemde mimarinin büyük oranda savunmaya yönelik olarak geliştiği ve bu gelişmede Seleukosların etkisinin olduğu kabul edilmektedir⁴⁰. Ayrıca bölgede Hellenistik döneme tarihlenebilen ve günümüze ulaşabilmiş olan anıt mezarların tamamen lokal karakter taşıdığı ve polygonal teknikte inşa edildiği ortaya çıkarılmıştır⁴¹. Bu yapıların Anadolu'daki diğer bölgelerdeki mezarlarla karşılaştırılabilecek paralel bir mimari dokusu bulunmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında da, polygonal mezarlara oranla çok daha fazla estetik kaygı taşıyan ve bölgede tek örnek durumunda bulunan piramit çatılı mezarın Hellenistik dönemde yapılmış olduğu iddiası, sadece olasılıklardan biri olarak düşünülmalıdır.

Ayrıca Anadolu'nun büyük bölümü farklı devletlerin elindeyken⁴², Olba, taş mimarinin gelişme gösterdiği M.Ö. 2. yy'da Suriye merkezli Seleukosların idaresi altındaydı. Roma döneminde de Suriye ile ilişkiler her zaman çok yakın olmuştur. Dolayısıyla bir etkileşim aranacaksa Olba'daki mimarinin ve özellikle de piramit çatılı kule mezarın, hem anlayış olarak hem de teknik olarak B.Anadolu örneklerinden değil, Suriye örneklerinden etkilenmiş olabileceğini düşünmek mümkündür.

Suriye'de ve özellikle Palmyra'da var olan kule mezarlarla, Olba'daki kule mezar arasında, hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar aynı anlayışın ürünü olarak değerlendirilebilir. Aralarındaki teknik

⁴⁰ Seleukosların olası yardımcıları için bkz. Durugönül, 1998a, s. 130; Durukan, 1998a, s. 91 vd.

⁴¹ Hellenistik anıt mezarlarla ilgili olarak bkz. Durukan, 1999, s. 79 vd. Ayrıca kaya mezarları, basit sandık mezarlar gibi formlar da, kesin olmamakla birlikte, Hellenistik dönemde kullanılmış olabilirler. Ancak bunlar anıt olarak değerlendirilemeyecek kadar basit formlardır.

⁴² Hellenistik dönemde Anadolu'da ve Kilikia'da yaşanan el değiştirmeler için bkz. Durukan, 1998a, s. 88 vd.

benzerlikler; yüksek bir kaide ile yüksek bir bedene sahip olmaları ve iç mekanlarında çeşitli amaçlarla tonozun kullanılmış olması gösterilebilir. Ayrıca her ne kadar Palmyra mezarlarında korunmuş örneği olmasa da, orjinal tasarımda var olduğu düşünülen piramit çatı bir diğer ortak özelliktir⁴³. Bununla beraber Palmyra mezarlarının Olba örneği ile birebir örtüşmediği de unutulmamalıdır. Ancak farklılıklardan bazılarını Palmyra'daki kule mezarların kendi aralarında saptamak da mümkündür. Nitekim Palmyra mezarları kendi içinde farklı sınıflara ayrılmışlardır⁴⁴.

Olba'daki piramit çatılı kule mezarın Suriye etkisi ile yapılmış olabileceğini düşündüren kriterlerden biri de, Roma'nın orta doğu politikasında, Kilikia bölgesinin Suriye ile coğrafi bütünlük içinde düşünülmüş olmasıdır⁴⁵. Böylelikle iki bölge arasında öteden beri var olan kültürel etkileşimin artması için uygun koşullar ortaya çıkmıştır. Olba bölgesinin bu etkileşimde genellikle edilgen (etkilenen) taraf olduğu anlaşılmaktadır ve böyle olması normaldir⁴⁶.

Aynı durum dini etkileşim için de söz konusudur. Hem Hellenistik dönemde Seleukoslar tarafından başlatılan akkulturation hareketiyle Yunan tanrılarının Olba'ya girmesi, hem de M.Ö. 1. yy.'da Seleukosların gerileyiş süreciyle başlayan ve Roma'nın Kilikia'yı ele geçirdikten sonra bir bölümünü Suriye'ye bağlamasıyla devam eden süreçte, Dağlık Kilikia'da ve Olba Pantheonunda Mithras gibi doğu kökenli bir tanrının izlerinin ortaya çıkması, doğu kültürünün Olba üzerindeki etkilerinin yansımaları olarak

⁴³ Palmyra mezarlarının piramit çatılı olduklarına ilişkin öneri hakkında bkz. Will, 1949a, s. 103

⁴⁴ Palmyra mezarları için ayrıca bkz. Will, 1949b, 277 vd. Orta Doğu'daki ve Kuzey Afrika'daki piramit çatılı örnekler için bkz. Rakob, 1979, Abb. 70, 82, 104, 106. Kuzey Suriye'deki piramit çatılı diğer mezarlar ve bu konudaki literatür için bkz. Gogräfe, 1995, s. 194 vd.

⁴⁵ Roma döneminde Ovalık Kilikia bir dönem Suriye eyaletine bağlanmış olduğu için bu eyalet ile kültürel alış verişi içinde olması doğal bir süreçtir. Vespasianus döneminde ise Ovalık Kilikia Suriye'den ayrılarak Dağlık Kilikia ile birleştirilmiştir. Dolayısıyla Olba'da Suriye etkisiyle karşılaşmak son derece olağandır. Kilikia eyaletinin sınırlarında yapılan değişikliklerle ilgili olarak bkz. Syme, 1939, s. 327; Ten Cate, 1961, s. 42; Mitford, 1980, 1246 vd.

⁴⁶ Mezopotamya kültürünün mirasını taşıması ve Hellenistik dönemde Seleukoslar'a başkentlik yapması sebebiyle güçlü Yunan kültürünü de bünyesine katması, Suriye'yi doğal olarak bir kültür merkezi konumuna getirmiştir. Olba'da Hellenistik dönemden itibaren görülmeye başlanan mimarinin, önce Seleukosların, sonra da Roma'nın Suriye'deki faaliyetlerinin ardından Kilikia'ya girdiği anlaşılmaktadır.

düşünülebilir⁴⁷. Seleukosların çöküş dönemindeki dini etkileşimin M.Ö. 1. yy.'da başlamış olma ihtimali varsa da, esas yoğunluk Roma'nın Anadolu ve Suriye'de egemen olarak birliği sağlamasından sonra ortaya çıkmaktadır⁴⁸. Bu da Suriye kültürünün Olba'ya yansımış olmasında Roma'nın katalizör rolü üstlendiği anlamına gelmektedir.

Olba piramit çatılı mezarının Roma dönemine tarihlenmesi ihtimaline destek olabilecek diğer önemli ipuçları da, yakın zamanda çalışılmış olan İsmaili'deki (Asar) tapınakta bulunmaktadır (Fig. 9). Tapınak, Flaviuslar dönemine tarihlenmiştir⁴⁹. Tarihleme kriterlerinin en önemlilerinden birisi sellanın kuzey duvarında bulunan iki adet niştir. Bu nişler, birden çok imparatorun birlikte tapım gördüğü Roma imparatorluk kültürüne işaret etmektedir ve Dağlık Kilikia'da birkaç örneği daha bulunmaktadır. Örneğin Lamos'taki tapınakta tapım gören imparatorların Vespasianus-Titus ve Domitianus olduğu anlaşılmıştır⁵⁰.

Üst yapısı tamamen yıkılmış olan bu tapınağın yere düşmüş durumdaki üst yapı elemanlarından, Dor düzeninde yapılmış olduğu (Fig. 10) ve triglif metop dizisine sahip olduğu anlaşılmaktadır (Fig. 11). Triglif-metop dizisi Olba sınırlarında çok sık karşılaşılmayan bir mimari eleman olmakla birlikte, piramit çatılı mezarda da bulunmaktadır (Fig. 2-3). Buradan hareketle Olba bölgesinde, Roma döneminde bir süre Dor düzeninin ve dolayısıyla triglif-metop uygulamasının “moda” olduğunu düşünmek mümkün olabilir. Olba'daki hiçbir “Hellenistik” yapıda triglif-metop dizisinin bu denli sağlam durumda tespit edilememiş olması⁵¹, piramit çatılı mezarın sağlam durumdaki üst yapı elemanlarının, İsmaili'deki tapınağın

⁴⁷ Bu tanrının Olba'da bulunması ile ilgili olarak bkz. Durukan, 2001, s. 333 vd.

⁴⁸ Mithras'ın Kilikia korsanları tarafından tapınım gördüğü ve dolayısıyla M.Ö. 1. yy.'da Dağlık Kilikia'da tanınıyor olduğuna dair bkz. Plut. Pomp. XXIV.

⁴⁹ Durugönül, 2002, s. 157 vd.

⁵⁰ Bu ve diğer örnekler için bkz. Söğüt, 1999, s. 399

⁵¹ Diocaesarea Tyche tapınağının arkasındaki vadide triglif-metop dizisine sahip yayınlanmamış bir kaya mezarının bulunduğu bilgisini veren Detlew Wannagat'a teşekkür ederim. Ancak bu mezarın hangi döneme tarihlenmesi gerektiği konusunda bir yorum yapmak henüz mümkün olamamıştır. Ayrıca, Zeus Korykios tapınağının mimari elemanları bu yapının da Dor düzeninde yapılmış olduğuna işaret eder. Ancak sonraki evrede oldukça değişiklik yaşamış olan yapının kalıntıları arasında, triglif-metop dizisine ait bir mimari parça görmek mümkün olamamaktadır.

üst yapı elemanlarıyla paralelliğini ön plana çıkarıp, Roma İmparatorluk dönemine tarihlenebilme ihtimalini doğurur⁵². Ayrıca Roma dönemine tarihlenebilen bazı mezarlarda yada sivil yapılarda kullanılmış olan sütun başlıklarının Dor düzeninde olması (Fig. 12-13), Olba mezarlarında bu düzene ait mimari unsurların Roma döneminde, eskiye oranla daha yoğun şekilde kullanıldığını göstermektedir⁵³. Yine bir Dor özelliği olan triglif-metop dizisine sahip olması, piramit çatılı mezarın da bu kapsamda düşünülebileceğine işaret eder.

İki yapı arasındaki bir diğer mimari benzerlik köşe plasterleridir. Bu özellik aslında bir tarihlendirme kriteri değildir. Ancak Roma dönemine tarihlenen pek çok yapıda izlenebilmektedir. Piramit çatılı anıt mezarda da köşe plasterleri bulunmaktadır. Diğer göstergelerle birlikte düşünülünce, bu özellik söz konusu yapının Roma dönemine ait olabileceği yönünde bir başka ipucu olarak değerlendirilebilir.

İsmaili'deki tapınak, Olba bölgesinde kullanılan Dor özelliklerinin, Roma döneminde genellikle kullanılan Dor özelliklerinden detaylarda farklılık gösterebildiğini de ortaya koymaktadır. Çünkü Berns'in piramit çatılı mezar için vurguladığı ve bu kriterler sebebiyle Roma İmparatorluk dönemine tarihlenemez dediği bazı mimari detaylar, İsmaili'deki tapınağın üst yapı elemanlarında karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Berns'in söz ettiği, İmparatorluk döneminde çoğu zaman muttuluslardan vazgeçilme durumu bu tapınakta yoktur ve piramit çatılı kule mezardakine benzer

⁵² Dor unsurlarının, Olba bölgesi sınırlarında, Hellenistik döneme ait az sayıdaki örneğin aksine, Roma dönemine tarihlenen pek çok yapıda karşımıza çıkması da bu savı ayrıca desteklemektedir. Dor sütunlarının Roma dönemi mezarlarında kullanımına örnek olarak bkz. Machatschek, 1967, Abb. 71. Benzer bir manzara İon ve Korinth düzenleri için de geçerlidir. Hellenistik döneme ait çok sayıda kalıntının günümüze ulaşmış olmasına rağmen, bunların içinde sadece iki büyük tapınağın (Korykos ve Olba'daki Zeus tapınakları) Dor ve Korinth düzeniyle inşa edildiğinin anlaşılması, Hellenistik dönem mimari karakterinin genel olarak bilinen düzenlere bağlı kalmaksızın, yerel unsurların ağırlık taşıdığı şekilde gelişim gösterdiğine işaret eder. Roma döneminde ise, her üç düzene ait mimari formların da, kimi zaman tek başına, kimi zaman ise kompozit olarak çok sık kullanıldığı görülmektedir

⁵³ Hellenistik döneme tarihlenebilen mezarlarda Dor düzeni özelliklerine ilişkin bir ipucu henüz tesbit edilememiştir. Roma dönemi sivil yapılarında kullanılmış Dor sütunlarını ise Emirzeli'de görmek mümkündür, bkz. Hellenkemper-Hild, 1990, Abb. 171

muttuluslar bulunmaktadır⁵⁴ (Fig. 14). Bunun, İmparatorluk dönemine tarihlenen bir tapınakta karşımıza çıkmış olması, Hellenistik yada Roma dönemi özelliği olarak tanımlanan unsurların değişkenlik gösterebileceğini ve Olba bölgesinde bu tip stil kritiklerinden yola çıkarak tarihlendirilmesinin yanıltıcı olabileceğini anlatmaktadır. Bu durumda İsmaili tapınağının rekonstrüksiyonu yapılacak olursa; köşe plasterleri üzerinde plaster başlığı, onun üzerinde 'olası' guttallı regülayı taşıması gereken bir taş sırası⁵⁵, sonra triglif-metop dizisi ve muttuluslar olmalıdır. Çatıya kadar olan bu düzenleme, Piramit Çatılı Kule Mezarın dekorasyon şeması ile birebir örtüşmektedir.

Piramit çatılı anıt mezar üzerine yapılan bilimsel görüşmelerde, mezarın, Hellenistik döneme ait olduğunu düşündürmüş olan argümanlardan birinin de: 'Roma dönemi yapılarının çok daha fazla dekoratif elementle bezenmiş olması gerektiği' fikri olduğu ortaya çıkmıştır. Mezarın kütleli görüntüsü ve dekoratif anlamdaki sadeliği, Hellenistik dönemde yapılmış olabileceği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Ancak İsmaili Tapınağı'nın, Roma dönemine tarihlenmesine yardımcı unsurlar barındırması yanında, piramit çatılı mezarla olan mimari benzerliği, dekoratif anlamdaki sadeliğin Olba bölgesinde yalnızca Helenistik döneme özgü olmadığı, aynı zamanda Roma döneminde de görülen bir özellik olduğu konusunda ipucu verir. Nitekim Olba bölgesinde bu tanıma uygun çok sayıda Roma dönemi yapısına ve özellikle de mezar yapılarına rastlamak mümkündür. Örneğin yukarıda kısaca söz edilen üç sütunlu mezarlar, hem Roma döneminde yapılmış hem de oldukça sade örnekler olarak gösterilebilir.

---

⁵⁴ Muttuluslar, Berns'in önemle üzerinde durduğu şekilde işlenmişlerdir. Damlacıkların bulunduğu dikdörtgen plakanın arka uzun kenarı yapının bedenine yaslanmamakta, arada birkaç cm'lik bir boşluk bulunmaktadır. Bu bir Hellenistik özellik olarak değerlendirilmektedir. Aynı mimari elemanın, Roma dönemi anıtlarında, yapıya yaslandırılmış olduğu, aradaki boşluğun kaldırıldığı savunulmaktadır. Ancak İsmaili'deki tapınağın Roma dönemine ait olması, Olba bölgesinde bazı mimari geleneklerin değişmeden Roma dönemine taşındığını göstermektedir. Yine muttuluslarla ilgili bir diğer buluntu Korykion Antron'da bulunmuş olan bir muttulus parçasıdır, bu parça ile ilgili olarak bkz. Weber, 1967, s. 263. Sadece iki damlacığın görülebildiği bu küçük muttulus parçasının, M.Ö. 2. yy'a tarihlenen Dor düzenindeki Zeus Korykios tapınağına ait olduğu düşünülmüştür. Ancak Hellenistik döneme ait sağlam bir örnek ne bu tapınakta, ne de bir başka yapıda henüz tespit edilememiştir.

⁵⁵ Yapılan yüzey araştırmasında guttallı regülanın bulunduğu dair herhangi bir ipucu ele geçmemiştir. Ancak üst yapı elemanlarının tümüyle yıkılmış ve yapı taşlarının üst üste dökülmüş olması, bu mimari blokların yıkıntı altında kalmış olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Bununla birlikte bu mimari elemanın kullanılmamış olma ihtimali de bulunmaktadır.

Dekoratif anlamdaki yeni ve piramit çatılı mezarla paralellik gösteren buluntular, Olba'daki yapılarda, farklı mimari düzenlere ve dönemlere ait elemanların birlikte kullanılabilirdiğini, erken olarak değerlendirilen özelliklerle Roma döneminde karşılaşılabildiğini ve mimari düzenlerin antik dünyadaki kronolojik gelişiminin Olba'da aynen aranmaması gerektiğini düşündürmektedir.

Bu bilgiler neticesinde:

- a- Tarihsel olayların M.Ö. 2. yy. sonlarından M.Ö. 1. yy. sonlarına kadar bölgede bir kriz dönemine işaret ediyor olması ve ikinci imar döneminin M.S. 1. yy.'da yoğunlaşmaya başlaması,
- b- Piramit çatılı kule mezarın, özellikle içindeki tonozdan dolayı, Olba bölgesinin tonoz tespit edilemeyen Hellenistik döneminden çok, tonozun yoğun kullanıldığı Roma dönemi mimari anlayışıyla uyum içinde olması,
- c- Vespasianus döneminde, Olba dahil Dağlık Kilikia'nın, Suriye'den ayrılan Ovalık Kilikia ile birleştirilmesi⁵⁶,
- d- Vespasianus dönemiyle birlikte Dağlık Kilikia'da ciddi bir imar faaliyetinin başlatılmış olması⁵⁷,
- e- Kule mezar anlayışının Suriye'de M.Ö. 1. yy.'da ortaya çıkıp özellikle M.S. 1. yy.'ın ikinci yarısında popüler olması ve
- f- Piramit çatılı mezarla, triglif metop dizisi ve diğer bazı üst yapı elemanları açısından yakın benzerlik gösteren en önemli yapı durumundaki İsmaili'deki tapınağın Flaviuslar dönemine tarihlenmesi,

Olba'daki piramit çatılı kule mezarın da, Flaviuslar döneminde yada M.S. 1. yy içinde bu döneme yakın bir tarihte inşa edilmiş olabileceği yönünde ipucu vermektedir.

⁵⁶ Kilikia eyaletinin düzenlenmesiyle ilgili olarak bkz. Syme, 1939, s. 327; Ten Cate, 1961, s. 42; Mitford, 1980, 1246 vd.

⁵⁷ Flaviuslar döneminde Olba bölgesinde yapılmış olan köprü ve yol gibi hizmetler için bkz. Mitford, 1980, s. 1247; MacKay- MacKay, 1969, s. 132 vd.; Söğüt, 1999, s. 406 vd.; Sayar, 1992, s. 57 vd.

Bu metinde dikkat çekilmek istenen nokta, Olba bölgesi Hellenistik dönem mimarisi için hemen her yönüyle ünük olarak değeriendirilebilecek piramit çatılı mezara paralellik gösteren yapıların, Olba'da Roma döneminde karşımıza çıkıyor olmasıdır. Dorik elemanların Hellenistik dönem özelliklerine yakın olduğu iddia edilse bile, bu kriter görecelidir ve yapının Hellenistik döneme ait olduğunu savunmak için yeterli değildir. Piramit çatılı mezarın Hellenistik dönem için tek örnek olarak gösterilmesi, tarihlenenin sorgulanması gerektiğini düşündürür. Bu sebeple kesin kanıtlar ele geçene kadar, günümüze değin kabullenilmiş tarihlenenin yanında, yapının Roma Erken İmparatorluk döneminde inşa edilmiş olabileceği ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- App. Mith. App. Mith. Appianus, Rhomaika - Mithridateios (Appian's Roman History, Trans. by, H.White I-IV,), Cambridge-London, 1912-1913 (The Loeb Classical Library)
- Badian, 1964 Badian, E., Studies in Greek and Roman History, Oxford
- Berns, 1999 Berns, C., "Der Hellenistische Grabturm von Olba", OLBA II, s. 111 vd.
- Börker, 1971 Börker, C., "Die Datierung des Zeus Temples von Olba-Diocaesarea in Kilikien", AA 86, 37 vd.
- Cic. Verres. Acc. Cicero, M.T., In Verrem: Die Reden gegen Verres. Hrsg und übers. von M. Fuhrmann. I-II. Düsseldorf-München-Zürich, 1995
- Cormack, 1989 Cormack, S., "A Mausoleum at Ariassos, Pisidia", AS XXXIX, s. 29 vd.
- Dornisch, 1992 Dornisch, K., Die griechischen Bogentore, Berlin, New York, Paris, Wien
- Durugönül, 1989 Durugönül, S., Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien, BAR Int. Ser. 511, Oxford, 1989
- Durugönül, 1998a Durugönül, S., Turme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Asia Minor Studien, Band 28, Bonn
- Durugönül, 1998b Durugönül, S., "Seleukosların Olba Territorium'undaki 'Akkulturation' Süreci Üzerine Düşünceler", OLBA I, s.69 vd.
- Durugönül, 1995 Durugönül, S., "Olba: Polis mi, Territorium mu?", Lykia II, s. 76.
- Durugönül, 2002 Durugönül, S., "Die kaiserzeitliche Baupolitik im Rauhen Kilikien am Beispiel zweier Tempelbauten, Bjb 53, 2002, s. 157 vd.
- Durukan, 1998a Durukan, M., "M.Ö. 301-188 Arasında Olba territoriumunda Yaşanan Siyasi Gelişmeler", OLBA I, s. 87 vd.
- Durukan, 1999 Durukan, M., "Hisarkale Garnizonu ve Bu Merkezde Polygonal Teknikte İnşa Edilmiş Mezarlar", OLBA II, s. 79 vd.
- Durukan, 2001 Durukan, M., "Eine Studie Zu Kultfiguren und Symbolen in Olba", Şurada: Kilikia, Mekanlar ve Yerel Güçler (Uluslararası Yuvarlak masa Toplantısı, İstanbul, 1999), Edt. Eric Jean, Ali M. Dinçol, Serra Durugönül, s. 327 vd.
- Er, 1991 Er Scarborough, Y., The Funerary Monuments of Cilicia Tracheia, (Ph. Thesis Cornell Univ.)
- Er, 1991a Er, Y., "Diversita e interazione culturale in Cilicia Tracheia. I monumenti funerari", Quaderni Storici 76 (Scambi e identità culturale la Cilicia), Aprile 1991, 105 vd.

- Gogräfe, 1995 Gogräfe, R., "Die Grabtürme von Sirrin (Osroene)", *Damaszener Mitteilungen* 8, 1995, 165 vd.
- Grimal, 1984 Grimal, P., *Der Hellenismus und der Aufstieg Roms. Die Mittelmeerwelt im Altertum II*, Frankfurt a.m. 1984
- Hannestad – Potts, 1990 Hannestad, L. – Potts, D., "Temple Architecture in the Seleucid Kingdom, Şurada: Religion and Religious Practise in the Seleucid Kingdom, SHCI (Studies in Hellenistic Civilization), Edt. by P. Bilde, Troels Engberg, P. Lise Hannestad and J. Zahle, Aarhus Univ.
- Heberdey – Wilhelm 1896 Heberdey, R. – Wilhelm, A., *Reisen in Kilikien*, Wien
- Hellenkemper – Hild, 1986 Hellenkemper, H. – Hild, F., *Neue Forschungen in Kilikien*, Wien
- Hellenkemper – Hild, 1990 Hellenkemper, H. – Hild, F., *Kilikien und Isaurien*, Wien
- Janos, 1990 Janos, F., *Monumental Tombs of the Hellenistic Age*, Toronto
- Jones 1971 Jones, A.H.M., *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford
- Keil – Wilhelm 1931 Keil, J. – Wilhelm, A., "Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien", *MAMA III*, 1931
- Levick, 1967 Levick, B., *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford
- Machatschek, 1967 Machatschek, A., *Die Nekropolen und Grabmaler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Wien
- MacKay, 1968 MacKay, T.S., *Olba in Rough Cilicia*, Bryn Mawr
- MacKay – MacKay, 1969 MacKay, Th. S. – MacKay, P.A., "Inscriptions from Rough Cilicia East of the Calycadnus, AS 19
- McDonald, 1967 McDonald, A.H., "The Treaty of Apamea", *JRS* 57, 1 vd.
- McGing, 1986 McGing, B.C., *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator King of Pontus*, Leiden
- Mitford, 1980 Mitford, T.B., "Roman Rough Cilicia", *ANRW II*, 7, 2, Berlin-New York, s. 1230 vd.
- Ormerod, 1922 Ormerod, H.A., "The Campaigns of Servilius Isauricus Against the Pirates", *JRS XII*, s. 35 vd.
- Plut. Lucullus Plutarchos, *Bioi Paralleloi-Lucullus* (Plutarch's Lives, Trans. by, B.Perrin I-XI), London-New York, 1959, (Loeb)
- Plut. Pomp. Plutarchos, *Bioi Paralleloi-Pompeius* (Plutarch's Lives, Trans. by, B.Perrin I-XI), London-New York, 1959, (Loeb)
- Plut. Sulla Plutarchos, *Bioi Paralleloi-Sulla* (Plutarch's Lives, Trans. by, B.Perrin I-XI), London-New York, 1959, (Loeb)

- Rakob, 1979 Rakob, F., "Numidische Königsarchitektur in Nordafrika, Şurada: Die Numider, Edt. H. G. Horn- C. B. Ruger, Bonn, s. 119-173
- Roztovtzeff, 1953 Roztovtzeff, M., The Social and Economic History of the Hellenistic World, Oxford
- Rumscheid 1994 Rumscheid, F., Untersuchungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus, Mainz
- Sayar, 1992 Sayar, M., 'Strassenbau in Kilikien Unter Den Flaviern Nach Einem Neugefundenen Meilenstein', EA 20, 1992, s. 57 vd.
- Sheffield, 1986 Sheffield, P.F., "The Province of Cilicia and Its Origins", Şurada: The Defence of the Roman and Byzantine East, Proceedings of a colloquium held at the University of Sheffield in April 1986, BAR International Series 297 (i), Edt. P. Freeman and D. Kennedy, s. 253 vd.
- Söğüt, 1993 Söğüt, B., "Kilikya Tracheia'da Bir Hellenistik Mezar Yapıtı", Selçuk Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Dergisi, 1992-93, sayı 7-8
- Söğüt, 1999 Söğüt, B., "Lamos'da Bulunan Bir Tapınak", OLBA II, s. 399 vd.
- Strabon Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası (Çev. Adnan Pekman), İstanbul, 1993
- Syme, 1939 Syme, R., "Observations on the Province of Cilicia", AS (Presented to William Hepburn Buckler), s. 299 vd.
- Ten Cate 1961 Ten Cate, H., The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period, Leiden
- Tırpan 1990 Tırpan, A., "Kilikia Tracheia'da Polygonal Taş Örgülü Duvarlar", XI. Türk Tarih Kongresi, 405 vd.
- Walbank 1969 Walbank, F.W, McDonald, A.H., "The Treaty of Apamea (188 B.C.): The Naval Clauses", JRS 59, 30 vd.
- Weber, 1967 Feld, O – Weber, H., "Tempel und Kirche über der Korykischen Grotte (Cennet Cehennem) in Kilikien", Ist.Mitt. 17, s. 254 vd.
- Will, 1949a Will, E., "La Tour Funeraire de Palmyre", Syria XXVI, Paris, 103 vd.
- Will, 1949b Will, E., "La Tour Funeraire de la Syrie et les Monuments Apparentes", Syria XXVI, Paris, 258 vd.
- Williams 1974 Williams, C., "The Corinthian temple of Zeus Olbios at Uzuncaburç: A Reconsederation of Date", AJA 78, 405 vd.
- Zoroğlu, 1994 Zoroğlu, L., Kelenderis I, Ankara, 1994

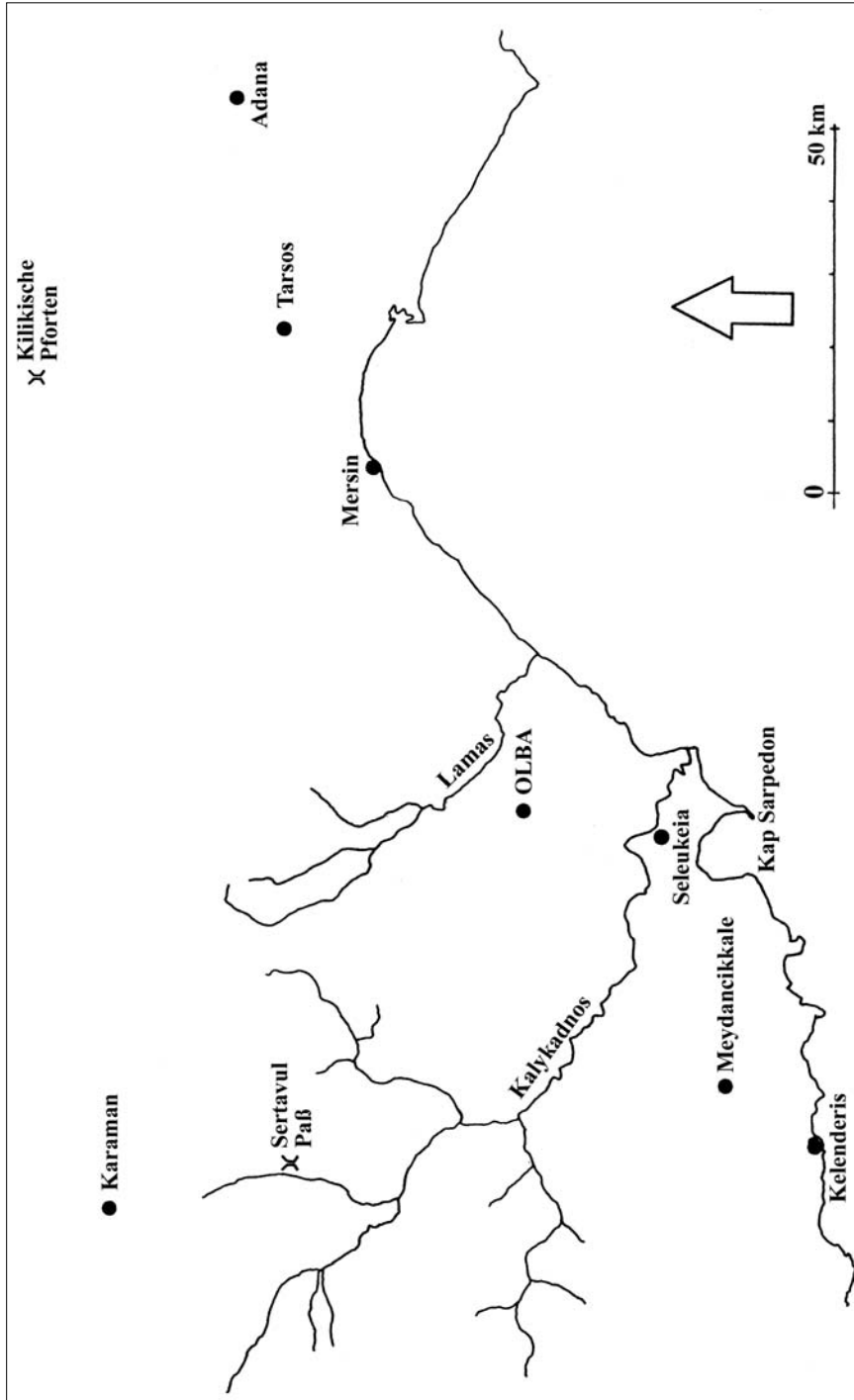

Fig. 1 Kilikia da, Olba Bölgesinin konumu gösteren harita

Fig. 2 Diocæsarea, Piramit çatılı kule mezar

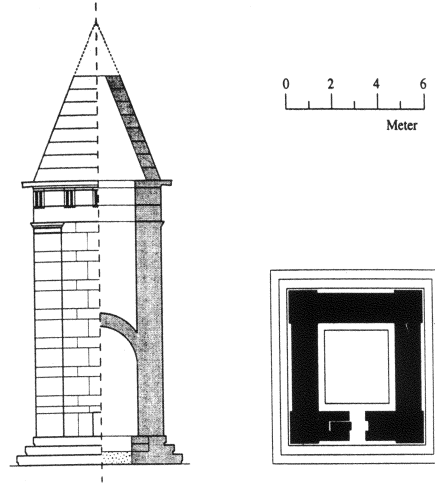

Fig. 3 Diocæsarea'daki piramit çatılı kule mezarın mekan içinde bulunan tonozu (Berns, 1999'dan alıntı)

Fig. 4 Kelenderis, piramit çatılı mezar (Dört ayak, M.S. 2. yy)

Fig. 5 Olba bölgesinde bulunan piramit çatılı diğer örnek: Öterkale mezarı (M.S. 1. yy)

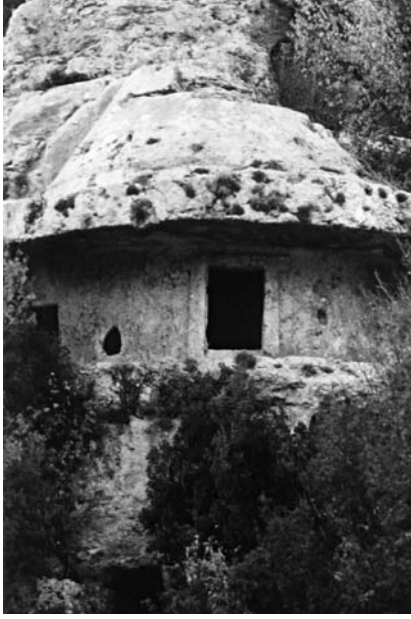

Fig. 6 Diocæsarea Nekropolünde bulunan konik çatı formuna sahip kaya mezarı (M.S. 1 yada 2. yy.)

Fig. 7 Olba bölgesinde bulunan Bizans dönemine ait kule örneği, Gökburç

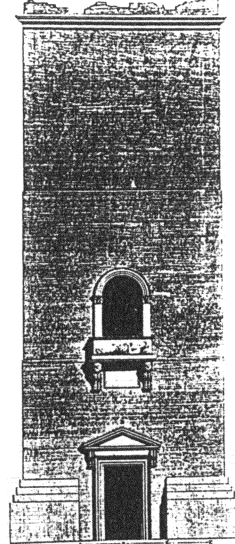
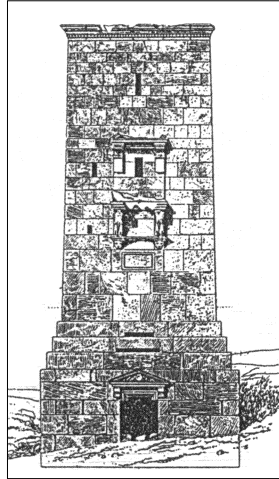

Fig. 8 Suriye'deki Roma dönemine ait kule mezarlar (Böhme-Schottroff, Palmyrenische Grabreliefs'den alıntı)

LEVHA 39

Fig. 9
Olba bölgesinde,
İsmailli'de
bulunan Roma
dönemi tapınağı

Fig. 10
İsmailli'deki tapı-
nağın Dor düzeninde
yapılmış sütun
başlıkları

Fig. 11
İsmailli'deki
tapınağın triglif
metop dizisi

LEVHA 40

Fig. 12 Kanytellis,
üç sütunlu mezar
(M.S. 1 yada 2. yy.)

Fig. 13 Korykos,
üç sütunlu mezar
(M.S. 1 yada 2. yy.)

Fig. 14 İsmaili'deki tapı-
nakta bulunan mut-
tuluslar